

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

КАТЕДРА СТУДИЈА МЕНАЏМЕНТА ЉУДСКИХ И СОЦИЈАЛНИХ РЕСУРСА



**ПРОФЕСИОНАЛНИ НОВИНАРСКИ КОДЕКСИ И  
ИЗВЕШТАВАЊЕ О ТЕРОРИЗМУ**

-ДИПЛОМСКИ РАД-

**Ментор:**

**Проф. др Желимир Кешетовић**  
редовни професор

**Студент:**

**Наташа Митрић**  
149/19

Београд, 2023.



## Садржај:

Увод.....	4
1. Медији- појам, врста, функције и трансформација.....	6
2. Професионални новинарски кодекси.....	9
3. Појмовно одређење тероризма .....	15
3.1 Међународни тероризам .....	15
3.2 Савремени тероризам.....	16
4. Тероризам и медији.....	18
4.1 Извештавање о тероризму .....	19
4.2 Коришћење медија од стране терориста .....	21
4.3 Терористичка пропаганда и њени ефекти.....	23
5. 11. септембар и најпознатији терориста на свету.....	26
6. Морална одговорност медија и противтерористичка борба .....	28
7. Законска регулисаност медијског извештавања .....	31
8. Студија случаја- Медијско виђење терора у Европи .....	34
9. Како извештавати о тероризму- препоруке .....	35
Закључак .....	37
Литература.....	38

## Увод

У данашњем свету постоје многобројни изазови, ризици и претње за међународну и унутрашњу безбедност. Једна од претњи која привлачи велику пажњу медија јесте тероризам, као светски глобални проблем. Тероризам је био присутан у далекој прошлости, када су вршени атентати на краљеве, као и данас, када постоји велики број терористичких организације које делују широм света. Масовни медији данашњице су утицали на препознатљивост овог великог и присутног проблема. Подручје Западног Балкана (Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Албанија, Македонија и Хрватска) је суочено са озбиљним претњама као што је транснационални организовани криминал, корупција, замрзнути сукоби и тероризам. Тероризам на овим просторима је присутан јако дуго, а највише је ескалирао за време распада бивше Југославије. С друге стране важно је проучити који су то потенцијални покретачи ових претњи. Зато је акценат у раду стављен на однос медији-тероризам. Када кажемо медији под њима мислимо пре свега на традиционалне медије (радио, телевизија и штампа) и нове медије у данашњем добу дигиталне ере. Први су се одликовали професионализмом, док су други претежно склони сензационализму и ширењу дезинформација у сврху профита. Дошло је до промене улоге медија у новом дигиталном окружењу, што је довело до редефинисања самог концепта медија. Средства комуникације су монополизована од стране неколицине оних који могу допрети до свакога. Све је више оних који имају право да чују и виде, а све мање оних који имају привилегију на право информисање и изношење свога мишљења. Грађани постају послушни потрошачи и пасивни посматрачи. У савременом друштву медији масовног комуницирања имају јако велики утицај на јавност, па тако из тог разлога могу значајно да допринесу супростављању тероризму. Битно је проучити начин на који терористичке организације користе медије, као и то како новинари треба да поступају приликом извештавања о тероризму. У приручнику Тероризам и медији, као и у публикацији Смернице за новинаре- извештавање о

тероризму и насилном екстремизму, која је подржана од стране ОЕБС-а, одређује се начин на који професионални новинар треба да извештава о тероризму (Смјернице за новинаре, 2018). Такође у Закону о јавном информисању и медијима истичу се правила о јавном информисању на основу којих се обезбеђује ширење, примање и размена информација, идеја и мишљења путем медија, а све у циљу спречавања сукоба, очувања мира и унапређивања вредности демократског друштва (Закон о јавном информисању и медијима, 2016). Константно се сусрећемо са појмом тероризам у медијима и литератури, али ипак тероризам никада није довољно објашњен. Томе увелико доприноси савремени начин функционисања света. Каква је веза између медија и тероризма? Каква је будућност савременог новинарства? Како медији извештавају у кризним ситуацијама? Велики је број питања која произлазе из сложености односа медија и тероризма.

## 1. Медији- појам, врста, функције и трансформација

Израз медиј(ум) потиче од латинске речи *medius*. Превод речи *medius* би значео: средина или између. На основу порекла речи можемо закључити да је у питању одређени посредник у комуникацији између субјеката. Међутим медији се не могу свести само на ситуациону улогу посредника, као што под медијима не можемо подразумевати само медије масовног комуницирања, јер људи у размени порука користе и друге медије. Зато под медијем подразумевамо природну и/или вештачку супстанцу, односно склоп природних и/или вештачких услова путем којих се остварује комуницирање (Радојковић и сар., 2008).

Под масовним медијима подразумевамо традиционалне медије (штампа, радио, телевизија, новине и часописи). Посебно је велики значај телевизије која кроз историју прати сваку генерацију. Међутим интернет и телекомуникације су довели до нарушавања традиционалних и све већег развоја нових медија. У нове медије убрајамо интернет, друштвене мреже као и колаборативне канале комуникације које остварујемо путем коришћења паметних телефона. Нови медији нису само заменили традиционалне медије, већ су успели остварити велики утицај на јавност. Као најзначајније карактеристике нових медија истичу се: дигиталност, мултимедијалност, интерактивност, хипермедијалност и кибернетички простор (Адемај, 2021).

Медији данас имају улогу да покрећу друштвену активност, која је дио савременог живота. Сваки медиј има неке своје функције. Теоретичари имају различите ставове о томе које су главне функције медија. Према Русу Мору и Загораз-Каршеру најважније функције медија би биле: информација, артикулација, Agenda Setting, критика и контрола, забава, образовање, социјализација и водство и интеграција. Професор Жан Клод Берtrand (Jean-Claude Bertrand) одређује следеће функције медија: проматрање средине кроз прибављање и пласирање информација грађанима, осигуравање социјалне комуникације, представљање слике о свету, преношење културе, принос срећи, забава и повећање продаје кроз

развој потрошачког друштва. Мада данас главна одлика медија јесте да утичу на стварање масовног конзуметског друштва (Јурчић, 2017).

Друштвена одговорност треба да буде основно обележје медија. Да би били друштвено одговорни медији треба да правовремено и истинито преносе информације. Важно је да корисници медија не буду пасивни посматрачи, већ да буду активно укључени у корекцију онога што се пласира у медијима. Савремене генерације су под утицајем великих промена које се одражавају на њихово знање и образовање. Ове промене су утицале и на прибегавање медија новим методама деловања на јавност. Зато је важно овладати знањем које подразумева медијска писменост како бисмо се укључили у убрзан процес деловања умреженог друштва (Балтазаревих, 2022).

Још 70-их година 20. века УНЕСКО је подстакао питање образовања за медије. Такође важан услов за чланство у Европској унији је медијска писменост. Тако је 2009. године Европска комисија у препоруци о медијској писмености истакла како треба да се уведе у школски програм на свим нивоима. Организација БИРОДИ је спровела истраживање-медијска писменост у Србији на узорку од 3.200 средњошколаца, професора и студената новинарства. Путем истраживања дошло се до закључка да постоји лажна слика медијске писмености, као и то да професори нису били спремни да учествују у истраживању (Рава, 2017).

Питање финансирања медија је уско повезано са власништвом над њима. Медији у Србији су пре били у државној или јавној својини. Тада су медијски стручњаци критиковали овакво стање у медијима. Сматрали су да финансирање медија одузима независност у раду и преношењу објективних информација грађанима. Средства за финансирање су узимана из државног буџета, па је самим тим и држава утицала на уређивачку политику и на садржај који ће се пласирати у медијима. Као једино „решење“ оваквом стању била је приватизација медија. Тако је први пример у Србији био комерцијални медиј Радио Студио Б који се појавио

90-их година, као прва независна и недржавна радио станица. Тако да први талас приватизације медија се везује за 1989. годину, а други талас је почео 2001. године ступањем на снагу Закона о приватизацији. Међутим 2002. године је донет Закон о Радиодифузији, а 2003. године Закон о јавном информисању. Овим законима су уведени рокови у којима се масмедијска предузећа морају приватизовати (Кљевчанин, 2022).

Медији имају јако велики утицај на данашњу јавност. Док са једне стране изазивају повезаност и солидарност између људи, с друге стране могу да буду и емотивни вентил- да изазову стрес и љутњу. Такође пружају јако велики извор дезинформација које утичу на систем вредности и културу заједнице. Квалитет и интегритет јавности може бити угрожен спољним притисцима на медијске системе, којима се теже обликовати медији у складу са њиховим циљевима и интересима ( Херман и сар., 2004).

Рад на побољшању транспарентности у данашњим медијима се може исплатити, ако узмемо у обзир све оно што се зна о медијима данас. „Основни проблем данашњег света бурног развоја масовних медија јесте чињеница да људи не познају довољно силе и намере које се крију иза вести, информација и забаве коју им нуде безбројни комуникациони канали. Веома је тешко распетљати лавиринт власништва, савезништва и повезивања, који толико много утиче на све оно што данас гледамо и слушамо.“ Међутим иако смо свесни манипулације која је присутна у медијима, ипак не можемо бити сумњичави према свему што угледамо у било ком масовном медију, јер се на тај начин може одбацити и доста тога што је добро и спречити себе да постанемо образован критичар онога што се догађа у медијима или у свету (Тјуроу, 2013: 403).



## 2. Професионални новинарски кодекси

Једну од најбољих и темељних дефиниција новинарства дао је новинар Душан Ђурић. Он под овим појмом подразумева: „делатност сакупљања, селекције, обликовања и објављивања информација у медијским и жанровским облицима, посредовање између догађаја на изворима информација и публике која те информације очекује. За масовну публику новинарство је главни извор информисања“ (Недељковић- Валић и сар., 2020: 12-13).

Под појмом новинар подразумевамо: „свако физичко или правно лице које се бави прикупљањем и ширењем информација за јавност путем било ког средства масовних комуникација у јавном интересу и поштујући етичка правила новинарства као професије“.<sup>1</sup>

Историја новинарства у свету је прошла дуг пут да би стигла до професионализма. Тако, на пример, у Немачкој, историја новинарства се може поделити у четири фазе: предновинарска фаза (од 1500), фаза коресподентског новинарства (16-18 век), фаза литерарног новинарства (18. до средине 19. века) и редакцијско новинарство (од средине 19. века). Преци савремених новинара били су путујући певачи. Они су на дворовима и сајмовима извештавали о актуелним догађајима, нешто попут гласника и градских хроничара. Међутим дипломате, трговци и све особе које су имале приступ информацијама су заправо били преносиоци истих. Крајем 15. и почетком 17. века дошло је до појаве првих листова, новина, летака и памфлета. Прве новине које су редовно излазиле појавиле су се у Немачкој у првој половини 17. века, а затим и у Низоземској, Француској, Италији... Међутим оно што је постајало доминантно с краја 16. и почетком 17. века јесте да се у новинама доста писало о убиствима, катастрофама, зверствима... Тада је већ уочена појава важности медијске вести. Период 18. века је

---

<sup>1</sup> Вукашин Обрадовић, 13.05.2021., *Ко је данас новинар и ко може да се бави том професијом*  
<https://nuns.rs/ko-je-danas-novinar-i-ko-moze-da-se-bavi-tom-profesijom/> приступљено 17.07.2023.

обележило новинарство које се одликовало просветитељским мислима и француском револуцијом. Новине у то време су биле посвећене писању о политичким, филозофским и религиозним темама. Међутим како је растао број информација и како је долазило до експанзије штампе, тако је новинарство у 19. веку професионализовано. То је довело до појаве све већег броја новинара и редакцијских структура. Тако је у Немачкој 1895. године основано удружење удруга је хрватски- Савез немачких новинарских удружења. Како се почело улазити у 20. век тако се новинарство почело сматрати изразито важним за друштво. Чак је и сам Макс Вебер за време Првог немачког конгреса социолога захтевао „социологију новинарства“. Она је требало да се бавима питањима утицаја новина на модерно друштво. Он је поставио низ питања на које је требало дати одговоре, а како би то постигао саставио је анкету. Макс Вебер је још тада уочио проблем са којим је сучено савремено друштво. Истакао је како је штампа све више склона капиталу. Питања која је Макс Вебер поставио су следећа: 1. Да ли све већа потреба за капиталом води ка монополизацији? 2. Да ли то доводи до трустова у новинарству? 3. Да ли новинари остварују већу моћ над јавности кроз своја мишљења? (Кунцзик и сар., 2006).

Историја српске штампе почиње часописом под називом „Славно-сербски магазин“, који уједно представља и почетак српске публицистике. Штампан је у Венецији 1768. године. Такође прве српске новине су се појавиле у Бечу 1791. године и звале су се „Сербскија новини“. Почетком 19. века у Пешти је изашао већи број српских листова и часописа. Један од најзначајнијих који је покренут 1825. године је „Летопис Матице српске“, који излази и данас као један од најстаријих књижевних часописа у Европи. На територији Србије новине су прво почеле да излазе у Крагујевцу, Београду, Новом Саду... На уређивању и издавању новина радио је велики број људи. То су пре свега били новинари, али и политичари, просветни радници и други. Давидовић је био уредник првих новина за време Кнежевине Србије. Он се није задовољавао само писањем вести,

већ је настојао да о догађајима даје и своја мишљења. Зато су његове новине увек остале као пример добро уређиваног листа. Светоандрејска скупштина која је одржана 1858. године била је преломан догађај у политичком животу Србије и политичке публикације. Тада су биле присутне две политичке струје, које су се путем штампе бориле за публицитет. Касније се политичка штампа почела развијати доношењем Закона о штампи 1870. године. Почетком 20. века долази до успона дневне штампе. У Београду је излазио велики број листова. Као најзначајније су „Српске новине“ и „Политика“.<sup>2</sup>

Развој штампе, радија, телевизије и нових дигиталних медија условио је и то да се ови медији ставе под неки законски оквир. То је важно из разлога што сви ови медији утичу на афирмацију друштвених вредности, па тако треба и да се одреди начин њиховог рада. Данас је присутан велики број људи који се баве медијима, а немају новинарско образовање, као и што не познају основна новинарска етичка начела. Присутан је велики број портала који објављују лажне вести. Зато треба да се одреде стандарди новинарске професије и услови за обављање уредничких послова.<sup>3</sup>

Већ у 19. веку када новинарство стиче статус професије, тада долази и до уобличавања норми професионалних етичких кодекса. Овај тренд се наставља и у 20. веку. када долази до стварања кодекса у Француској, затим у САД-у и Енглеској. У САД-у је створен кодекс од стране новинарског удружења из Канзаса и односио се на издаваче и руководиоце. Затим се кодекси стварају у Шведској, Финској и Норвешкој. У трећој деценији прошлог века долази до стварања међународних кодекса, па је тако 1936. године направљен Union Interationale des

---

<sup>2</sup> Михаило Бјелица, *Новинарство и публицистика*.  
[https://www.rastko.rs/isk/isk\\_20.html](https://www.rastko.rs/isk/isk_20.html) приступљено 21.07.2023.

<sup>3</sup> Дервентски лист, 03.04.2019., *Поузданим вестима и законима против лажних портала*.  
<https://derventskilist.net/%D0%BF%D0%BE%D1%83%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC-%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8/> приступљено 21.07.2023

Associations de Presse, 1939. године Међународна федерација новинара усваја Кодекс части. После Другог светског рата новинарски кодекси су се појавили широм света. Па је тако и ОУН донела међународни кодекс који није прихваћен од стране новинарских удружења јер они нису хтели да се у њихов посао мешају државне институције. Заинтересованост за ову појаву се види и 70-их година од стране УНЕСКО-а, Савета Европе, Међународне федерације новинара. Последњи талас заинтересованости је уследио након Заливског рата 1991. године (Донев и Војиновић, 2022).

У Србији су Удружење новинара Србије (УНС) и Независно удружење новинара Србије (НУНС) усвојили Кодекс новинара Србије 2006. године, као етички стандард за професионално поступање новинара. Новинари су дужни да следе етичке и професионалне принципе који су садржани у Кодексу. Главни циљ Кодекса јесте подизање значаја и улоге новинарске професије, слободe медија (слобода мишљења, изражавања и говора) и независност истих. С друге стране медији су дужни да јавности пруже благовремене, тачне и потпуне информације (Кодекс новинара Србије, 2009).

Као главни принципи којих треба да се придржава сваки новинар истичу се: истинитост извештавања, независност од притиска, спречавање корупције и сукоба интереса, одговорност новинара, новинарска пажња, однос према изворима информисања, поштовање приватности, коришћење часних средстава, поштовање ауторства и заштита новинара (Милутиновић, 2019).

Када прикупљају, објављују и интерпретирају информације новинари треба да буду објективни и часни. Они су дужни да проверавају истинитост информација, као и да избегавају ненамерне грешке. Такође треба да трагају за људима о којима се пише, и да објављују идентитет извора, јер јавност има право на сваку информацију о поузданости извора (Жакет, 2007).

Новинари су у обавези да о догађајима извештавају тачно, објективно, потпуно и благовремено. Медији имају право на различите уређивачке концепте, али постоји обавеза новинара и уредника да праве разлику између чињеница које преносе, коментара... Изузетно је важно да новинар назначи извор информације коју преноси, али уколико то није случај онда новинари и уредници снесу одговорност за тачност информације. Новинар је дужан да се служи са више извора, као и да обезбеди услове за њихово изношење ставова. Насупрот новинарства се налази неоснована оптужба, клевета, гласина или измишљена писма анонимног аутора ( Кодекс новинара Србије, 2009).

Део кодекса је и принцип- независност од притиска, у коме се говори о томе како сваки новинар треба да избегне било који облик цензуре и притиска, као и то да не подлегне подмићивању. Новинари имају одговорност према својим гледаоцима и читаоцима, да их извештавају тачно. Треба да буду склони заштити људских права, као и да се супростављају подстицању насиља. Такође приликом рада, новинари треба да посвете велику пажњу томе како прикушљају информације. Један јако битан принцип јесте поштовање приватности- треба да воде рачуна о достојанству и интегритету личности (Вељановски, 2012).

Међутим данас је очигледан вирус радикалних трансформација савременог новинарства и целокупне медијске индустрије, чему су допринели интернет, дигитализација и друштвене мреже. Тако су истраживања показала мањи удео кредибилног истраживачког новинарства. Показало се да је јако низак степен интерпретативности новинског извештавања, али и јако велики број текстова са само једним извором информација. Док код светских и европских стандарда, једна вест подразумева чак три независна извора (Кљајић, 2014).

Прелазак из модерног доба у постмодерно време изазвао је кризу идентитета новинарства. Различите новинарске организације се сусрећу са економским проблемима, који угрожавају новинарску аутономију и подређују новинарство све

већем притиску. Поставља се питање колико новинарски кодекс заправо изражава стварни ступањ развоја новинарске етике. У пракси се показало да постоји изражена разлика између стандарда постављених у својим кодексима и новинарске праксе. Данас су новине преплављене дезинформацијама, скандалима, објављују се слике самоубица, крв цури с фотографија... Нажалост данас се не поштују добри професионални стандарди (Ковачић, 2001).

### 3. Појмовно одређење тероризма

Постоје многобројне дефиниције тероризма, али сви аутори истичу четири битна елемента која одликују ову појаву: насиље, страх, циљ и мотив (Гаћиновић, 2005).

Појмом тероризам се означава појава за коју се везују сви они који су приоритетно опседнути политичким циљевима, као и физичким насиљем како би изазвали последице приликом извршења напада. Према томе, „тероризам је организована и системска примена насиља са намером да се, изазивањем страха и сличне несигурности грађана, наруши ауторитет државе или остваре неки политички циљеви“ (Мијалковски, 2003: 9).

Према дефиницији Уједињених нација терориста је свака особа која делује независно од знања неке земље, као појединац или као члан неке групе која није призната као званично тело, делује на начин којим уништава или оштећује имовину цивилног становништва ради постизања одређеног политичког циља (Гаћиновић, 2005).

Савремени терористи су доста окрутнији од својих претходника. Као мотиви најчешће се јављају идеологија која подстиче скупину људи да се служи насиљем и психолошки разлози, који наводе људе да пре употребе насиље, него да реше проблем ненасилним путем. Тероризам је тако постао средство, а не циљ. Коришћен је у борби за различите друштвене, верске и националистичке циљеве (Тејлор и сар., 2003).

#### 3.1 Међународни тероризам

Основне карактеристике међународног тероризма су: организованост, тајност у планирању, висока стручност, симболичка примена и непредвидивост. Када кажемо међународни тероризам онда подразумевамо да је један од елемената (извршилац, жртва, место, циљ) инострани. Међународни тероризам је „јефтино“ средство политичке борбе. Међународни тероризам је највише распрострањен на подручју Западне Европе, Северне и Латинске Америке и Блиског истока. На

овим просторима се одиграло 90% терористичких напада , а највећи постотак је присутан у Западној Европи- 38,1 %(Гаћиновић, 1998).

Дефиницију међународног тероризма, Владислав Гаћиновић је одредио на следећи начин: „Међународни тероризам представља скуп међународним правом забрањених активности усмерених према појединцима, групи, држави и њеним институцијама и добрима (авиони, бродови, амбасаде и сл), које изводе појединци, терористичке организације или држава ради остваривања њихових циљева, нарушавајући тиме стабилност те државе, њеног политичког система, односно међународне заједнице, као и кршење конвенција о заштити људских права и слобода“ (Мијалковски, 2003: 36).

У 1996. години терористичке организације су извеле низ напада међународног карактера, а као најзначајнији истичу се: 9. фебруар- експлозија камиона-бомбе у Лондону усмртиле две особе; 18.април- група наоружаних исламских екстремиста у Египту отворила је ватру на хотел; 24.јул- „Тамилски тигрови“ подметнули су две бомбе у воз у Шри Ланки (Гаћиновић, 1998).

### *3.2 Савремени тероризам*

У савременом тероризму може се уочити испреплетеност различитих мотива, циљева и савеза унутар терористичких организација. Једна од кључних одлика савременог тероризма јесте то да терористичке групе делују ван своје државе, због чега је отежано њихово контролисање. Савремени терористи се све чешће користе развијеним комуникационим системима, који им омогућавају брже успостављање веза на читавој планети. Главни циљ је да се убије што већи број људи, како би се у народу створила паника и страх. (Гаћиновић, 2005).

Отмица израелског авиона на линији Рим-Тел Авив која се десила 23. јула 1968. године, сматра се првим актом савременог тероризма. Медији су и тада извештавала о догађају на начин који можемо препознати у данашњим штампаним и електронским медијима. Медији су ову кризну ситуацију оценили



као први акт међународног тероризма. Бројни аналитичари и коментатори су уочили да медији који су суочени са савременим тероризмом немају обучене репортере, извештаче и теренске новинаре који би кроз познавање тематике моћи могли одговорити овом изазову (Баровић, 2012).

#### 4. Тероризам и медији

Истраживања односа медија и тероризма интензивније су започета након 11. септембра 2001. године са посебним акцентом на анализу политичких, моралних, друштвених, економских и психолошких последица терористичког акта. Бригита Накос истиче како терористи теже да оставре три битна циља: придобију пажњу, добију признање и да задобију поштовање и легитимитет. Ово је немогуће постићи уколико нису присутни у медијима. Слично виђење заступа један од најзначајнијих истраживача друштвеног утицаја масовних медија - Маршал Маклуан. Он истиче како тероризам не би постојао да нема канала комуникације. Наводи како су масовни медији најбољи пријатељи терориста и како је публицитет пресудан за терористички акт (Ромић, 2011).

Данас није могуће довољно нагласити велику сложеност односа медија и тероризма. Медији су данас склони сензационализму и тежњи да привуку што већи број читалаца и гледалаца, па из тога разлога желе да буду први који ће објавити ударну вест, без претходног проверавања. Године 2017. је вођено једно велико истраживање у којем је учествовало 20.000 људи из целог света. Око 83% испитаника је изјавило да се због тероризма плаши за будућност, пре него због било које друге могуће претње. (Приручник за новинаре, 2018).

Већина људи данас о тероризму сазнаје посредством медија. Терористи виде медије као средство да изазову страх и панику код људи. Многи људи никада нису били изложени тероризму, али просто када виде шта се пласира у медијима и они постају уплашени овом претњом. Истраживања пружају различите одговоре на питање да ли постоји веза између пажње коју медији посвећују тероризму и оцене јавности о опасности тероризма по њих. Бригита Накос је закључио да су људи који су пратили вести о нападу на Вашингтон и Њујорк 2001. били више уплашени него они који уопште нису пратили вести. Заправо дошло се до закључка да начин на који медији извештавају о тероризму, увелико утиче на став јавности. Такође веома битна чињеница је, ко преноси поруку. Да ли су то

државни званичници или терористи, јер и од тога зависи начин на који људи сагледавају претњу (Ђурић-Атанасијевски-Ђурић, 2010).

Код класичног тероризма мете су претежно били људи на власти, а код савременог тероризма жртве су насумичне. Нови тренд је схватање да су терористичке акције неуспеле уколико им је публика мала. Ако је код класичног тероризма постојао „трио“ (терористи + њихове жртве + власт), код савременог тероризма је присутан „квартет“ (терористи+ њихове жртве+ власт+ масовни медији). Просто речено, савремени тероризам је незамислив без медијског фактора. Данас се све више терористи обраћају медијима како би они преузели одговорност за њихове акције. Тако постоји случај, када су терористи узимали таоце, и онда су тражили простор у медијима како би могли обавестити „публику“ о учињеном делу, или како би поставили захтеве за откуп (Јуришић и сар., 2005).

Међутим и медији могу искористити терористичку ситуацију да би указали на:

1. Неспособност владе да гарантује безбедност грађанима
2. Унутрашњу политику која није адекватна, па из тог разлога је довела до конфликта у друштву и до терористичког акта
3. Прекомерну употребу силе приликом реаговања на тероризам
4. Ако имамо случај унутрашњег тероризма, онда постоји лоша политика према етичким мањинама
5. Ако је држава жртва међународног тероризма, онда је проблем са спољном политиком (Атанасијевски- Ђурић, 2010).

#### *4.1 Извештавање о тероризму*

Треба издвојити неколико кључних елемената који су неизоставни приликом медијског извештавања о тероризму. Ту убрајамо:

1. Насиље- данас је основни начин на који терористи испољавају своју силу

2. Страх- терористима је изузетно важно да произведу панику и страх у људима
3. Циљ терориста може бити различит, и тешко је уочљив медијима у почетку
4. Терористички мотив је повезан са циљем и прати идеологију (Баровић, 2013).

Кључно питање које се пред новинаре поставља, када је реч о извештавању о тероризму, је како информисати јавност, а да при томе не постану инструмент у рукама терориста? Ово је питање које никада до краја није разјашњено. Симбиоза медија и тероризма поготово када говоримо о извештавањима о „исламском тероризму“ је довела до жеље за сензационализмом и преувеличавањем опасности. Медији извештавањем о тероризму пружају самим припадницима терористичких организација публицитет, што је и њихов главни циљ. Постоје примери када су се медији суздржали од извештавања, као нпр. када је припадник Ал-Каиде покушао да унесе бомбу у авион, коју не могу открити детектори метала. Док с друге стране имамо случај када је тзв. shoe bomber покушао да уништи авион, тако што је у ципелама носио експлозивне материје. Тада су медији о том нападу извештавали спектакуларно. Отвара се питање зашто у првом случају није било извештавања медија. озбиљно је питање да ли лишавање терориста публицитета утиче на смањење тероризма, или пак новинари треба да, наравно на одговарајући професионалан начин, ипак извештавају о тероризму. Можда најбољи пример ове дилеме би био самоубилачки напад на принца Мухамеда бин Најифа 2009. године.<sup>4</sup>

Пример да новинари могу да имају виталну улогу приликом извештавања у кризним ситуацијама јесте терористички напад у Лондону 2005. године. Они су стално обавештавали јавност и пружали смислене одговоре којима су довели до

---

<sup>4</sup> Мухамед Јусић 09.05.2012., Шта је истина о „рату против тероризма“  
<https://balkans.aljazeera.net/opinions/2012/5/9/sta-je-istina-o-ratu-protiv-terorizma> пристушљено  
04.07.2023.године.

позитивних промена. Извештавали су људе о свим чињеницама, почевши од детаља како се десио терористички напад, све до тога како су откривени нападачи. Такође су упозоравали становништво на могућност нових терористичких напада, и образовали су обавештајне мреже појединаца који су помагали полицији. Ово је пример да новинари могу да износе истину у јавном интересу, као и то да постоји истраживачко новинарство. Томас Џоферсон истиче како је новинарска етика значајна поготово данас када на располагању стоји различита медијска технологија за прикупљање, уређивање и преношење вести (Жакет, 2007).

#### *4.2 Коришћење медија од стране терориста*

Терористи умножавају свој учинак управо коришћењем медија. Медији су постали главно бојиште у борби за политичку моћ. Путем масовних медија терористичке организације јачају своје способности утицаја на глобалну јавност. Терористима је увек потребан публицитет. У пракси се често дешава да они преузимају одговорности како би доспели у медије. Кроз анализу водећих стручњака из области тероризма Џонсона и Мартина, видимо како се у 95 % случајева обраћање медијима своди на то како би преузели одговорност за терористички напад. Следеће карактеристике терористичког акта дају вредност вестима: друштвени значај, новостечено искуство, реткост, сензационализам, негативност, драматичност.... Приликом извештавања о тероризму јако је важна драмска напетост, поготово када је у питању телевизија код које је јако важно да је вест аудио-визуелна и да делује драматично. Мартин Еслин истиче како је доласком телевизије драматизација постала преовлађујућа форма аргументације (Симовић, 2017).

Неспорно је да терористичке организације не могу остварити утицај на јавност без присуства у медијима. Према Давиду Л. Пелецу и Алексу П. Шмиду терористичке организације остварују публицитет на више начина:

1. „Планирање (најава) акција и претње имају потенцијал и значај вести
2. Провођење активности као потпора пропаганди и способности новачења
3. Одабир времена и локације за терористичку акцију за привлачење публицитета
4. Издавање прогласа
5. Одржавање контаката са штампом и медијима те давање изјава
6. Признавање одговорности за одређене акције
7. Слање порука кроз значење и симболику мете или аката“ (Симовић, 2017: 141).

Један од начина како терористи шире и ревитализују своје мреже, јесте путем интернета, тако што регрутују људе из различитих земаља. Тако је израелска служба Шин Бет објавила упозорење да терористичке организације регрутују људе преко Фејсбука. Такође циљ Хезболаха је био да ревитализује терористичке мреже које је Иран некада имао у Европи, па су тако покушавали да регрутују што већи број људи путем интернета. Пример остварења оваквих планова се најбоље види у нападу на мадридске приградске железнице 2004. године, где је убијено преко 190 људи. Такође не смемо заборавити злоупотребе интернета од стране терориста, када је око 500 најбогатијих корпорација опљачкано од стране сајбер-криминалаца (Фатић- Зиројевић, 2011).

У студији коју је спровела Медина, наводи се да се око 90% терористичких активности одвија преко друштвених мрежа, док 76% терориста у Уједињеном Краљевству користи интернет како би организовали своје акције. Тако је 2013. године терористичка организација АСГ киднаповала Аустралијанца Ворена Родвела и држала га око 472 дана. Ова група је тада користила Фејсбук и Јутјуб како би тражила услове за откуп и како би показали да је жив. Постоји широка употреба друштвених мрежа од стране терориста за рекламирање своје идеологије и „упис“ чланова и присталица. С друге стране медији могу бити од

помоћи војсци и јавности у погледу безбедности када се деси неки терористички догађај (Jain at all., 2012).

Медији се увек обраћају циљним групама, тако стварајући „примарне медијске заједнице.“ Они успостављају везу са одређеном врстом људи, јер читаоци и гледаоци почињу да осећају да је неки масовни медиј у складу са њиховим личним уверењима. Медији покушавају да привуку одређени профил људи (Тјуроу, 2013).

Један од најбољих примера способности терориста да скрену пажњу, експлоатишу и манипулишу медијима јесте киднаповање и одвођење америчких талаца у Бејрут 1985. године. Приликом анализе овог случаја Алекс П. Шмид је истакао како је огромно медијско излагање забринутих породица постало корисно за терористе. Појављивање телевизијских екипа близу места где су били таоци, може додатно да закомпликује ситуацију. Може доћи до тога да спасилачки тим не може обављати свој посао, као што такође медији објављивањем превише информација о терористима могу утицати на ток судског поступка против њих. Постоје многи случајеви где су чак новинари преузели улогу „преговарача“ са терористима. Лесли Стал, дописница CBS-а је истакла: „ Ми смо инструмент за таоце... Ми терамо администрацију да своје животе ставе изнад политике.“ Нема сумње да су терористи и медији повезани на специфичан начин. Хофман истиче како није лако пронаћи одговор на питање колико заправо однос медији-тероризам утиче на јавност и на доношење одлука од стране владе. Медији фаворизују терористичке циљеве, јер кроз њих остварују публицитет. Одузимање публицитета би умањило њихов утицај и учесталост деловања (Perešin, 2007).

#### *4.3 Терористичка пропаганда и њени ефекти*

Пропаганда као облик активности постоји од настанка човекове способности за вербалну комуникацију са другим људима. Развој писма, штампе, радија и телевизије допринео је да се различите садржине и фотографије врло брзо

преносе од једне до друге тачке. Најбоље теоријске основе пропаганде су поставили Платон у свом делу „Држава“ и Аристотел у свом делу „Реторика“ (Гаћиновић, 1998).

Пропагандно-психолошке делатности терориста обухватају следеће елементе: носиоца, делатност, објекат утицаја и резултате. Као носилац терористичке пропагандно-психолошке делатности истичу се политичко крило и део за пропаганду терористичког субјекта и саучесници (медији унутар државе коју нападају терористи и инострани медији). Циљ је да се упуте усмене, писане или аудио-визуелне поруке одређеном објекту. Носиоци тероризма тако испуњавају два главна циља. Први циљ је да се изазове сумња код владиних институција у њихову способност да се супроставе насиљу, а други циљ је да се створи код грађана неповерење и сумња у способност државе да се супростави тероризму (Мијалковски, 2003).

Данас већина терористичких организација шири информације и пропаганду преко својих медија. Тако Исламска држава има своју новинску агенцију која се зове Амак.<sup>5</sup> Ова агенција има своје продукцијске тимове и дописнике који директно извештавају с бојишта, тако ширећи пропаганду како би регрутовали нове борце.<sup>6</sup>

После 11. септембра Бин Ладен је почео да користи Ал Џазиру како би емитовао видеое, слике и анализе о њему, док је у то време Ал-Каида доминирала америчким мрежама. Ал-Каида је вешто користила медијске канале, укључујући телевизију и интернет. То јој је омогућило да се веома брзо прошири на интернету и да њене главне вође Осама бин Ладен и Ал-Завахри шире аудиовизуелне пропагандне

---

<sup>5</sup> Amac News Agency,

[https://ent.siteintelgroup.com/index.php?option=com\\_customproperties%20&view=search&task=tag&tagName=Media%20Groups:Amaq-News-Agency-\(IS\)&Itemid=523](https://ent.siteintelgroup.com/index.php?option=com_customproperties%20&view=search&task=tag&tagName=Media%20Groups:Amaq-News-Agency-(IS)&Itemid=523) 08.07.2023.

<sup>6</sup> Amac News Agency, <https://ent.siteintelgroup.com/mediagroups.html> 08.07.2023.



поруке које су биле изузетно важне за медијску, политичку и војну стратегију ове терористичке организације (El-Ibiary, 2011).

Међународне терористичке групе као што су ИСИС, Ал Каида итд., користе друштвене медије за комунијасију са својим следбеницима, па чак објављују своје мисије и активности у име „џихада“. Због све већег броја екстремистичких и терористичких група које користе платформе друштвених мрежа, компаније друштвених медија су под притиском влада различитих земаља да уклоне терористичке активности, као и да их прате. Тако полиција и друге обавештајне агенције раде на праћењу различитих платформи друштвених медија, како би уклонили увредљиве налоге и материјале (Hossain, 2015).

Један од примера терористичке пропаганде, јесте убиство хуманитарца Дејвида Хејнса. Он је био у заточеништву исламске државе. Тада се на интернету појавио снимак његове ликвидације. Исламска држава је објавила видео у којем су Хејнсу одсекли главу, док је клечао на ногама. Британски премијер Дејвид Камерун је осудио убиство, и дао обеећање да ће пронаћи убице. На многим сајтовима су објављене фотографије Хејнса, које су код грађана изазвале изузетно велики страх. Други начин на који су медији изазвали панику и страх у народу, јесте начин на који су писали о овом догађају. У дневном листу Блиц, стајао је наслов: “џихадисти одрубили главу још једном британском таоцу.” Поред наслова, стоји и поднаслов, снимак и фотографија. Наравно када људи ово погледају, они не могу бити равнодушни (Станковић, 2014).

## 5. 11. септембар и најпознатији терориста на свету

Ал-Каида је име дато интернационалном савезу исламских терористичких група које негују идеју о потреби враћања фундаменталистичком тумачењу Курана и користе насилне методе за остварење својих циљева. Ал-Каида води порекло из 80-их година двадесетог века када се велики број муслиманских бораца придружио муџахединском покрету у борби против совјетске инвазије на Авганистан. Ал-Каида потиче из Службе за потпору- МАК, која је основана од стране Јусуф Азамија у Пешевару. МАК је створила инфраструктуру за АЛ-Каиду, јер је прикупљала финансијску помоћ и вршила борбену обуку за добровољце. Према писањима пакистанских медија, Осама Бин Ладен се појавио у Пешевару, спреман да помогне остваривању циљева цихада. У почетку је помагао Азаму и бавио се канцеларијско-административним пословима, да би касније 1984.године има главну улогу у оснивању институције Bait ul-Ansar (Кућа помагача) која је унапредила Азамове потенцијале за потпору долазећим „авганистанским Арапима“, затим је служила као темељ за формирање посебне милиција, а касније и као основа међународне мреже Ал-Каиде. Неки од најпознатијих и већих напада Ал-Каиде су: серија напада у Паризу 1995.године, напада на америчке амбасаде у Кенији и Танзанији, удар чамцем пуним експлозива у амерички носач „Кол“ 2000.године, најпознатији је свакако напад на зграде СТЦ-а 11.09.2001.године. Такође пример бруталног напада десио се у Паризу 2015.године када су терористи упали у редакцију сатиричног листа „Шарли Ебдо“ (Васић, 2015).

11. септембар 2001. године је дан који је променио свет. Тог дана се догодио напад на Светски трговински центар у 8 и 48, када је отети авион American Airlinesa ударио у северни торањ. Недуго затим, у 9 и 03, други отети путнички авион United Airlinesa забио се у јужни торањ. Међутим овде није био крај. Десио се и трећи напад, у 9 и 45. Још један путнички авион је усмерен на Пентагон-Министарство одбране САД-а. Један сведок је истакао да када је авион ударио у

северни торањ, изгледало је као да га је зграда прогутала. У целој земљи су били новински наслови: САД нападнуте! Земља као да је била у рату, а непријатељ се показао јако тешким за откривање. За планирање и извођење напада оптужен је Бин Ладен, а оптужница која је тада против њега подигнута у САД-у терети га да се он налази на челу светске терористичке организације спреман да употреби сва средства како би елиминисао америчке оружане снаге у Персијском заливу. САД су 1998.године нудиле награду од пет милиона долара за информацију која би им омогућила да дођу до њега (Ландау, 2002, 7-8).

Ко је заправо био Осама бин Ладен и како се одлучио за један овакав чин.

Описују га као човека чија је харизма хладна, али неспорна међу Талибанима. Иако је презирао пљачку, ипак је био за сва средства и методе, за џихад. Тежио је оставарењу исламске револуције, јер је у њему била само једна страст- ислам. Сматра се да је његова религиозност почела да се показује за време када је његова породица улагала новац за градњу џамија у Меки и Медини. Контролисао је око 300 милиона породичног богатства. Ретко је давао интервјуе. Био је вођа једне од највећих терористичких организација – Ал -Каиде(база)(Лазански, 2001).

Бин Ладен је боравио у Београду 1986. године. Повод за долазак у Београд је био да се купи наоружање у вредности од 100 милиона долара. Међутим није дошло до купопродајног уговора. Бин Ладен је оснивач Ал- Каиде (база), као највеће терористичке организације која руководи радом више терористичких организација и набавља им оружје и новчана средства. Након 11. септембра предузете су активности америчких снага како би се ликвидирао Осама, као осумњичени за највећи терористички акт икада (Гађиновић, 2005).

Најтежи ударац Ал-Каиди задат је 2.маја 2011.године када је у Пакистану у граду Аботабаду, од стране америчких снага убијен Бин Ладен.

## **6. Морална одговорност медија и противтерористичка борба**

Да би се могли упустити у борбу против тероризма, потребан је стратешки и свеобухватан приступ. Ту укључујемо широк спектар мера и политика. Када кажемо стратешки приступ, пре свега мислимо на низ циљева који се односе на фазе у настанку тероризма. Пре свега треба спречити мушкарце и жене да постану терористи. Важно је пружити подршку појединцима који су на путу да се укључе или су укључени у НЕРВТ. Увек се треба припремати како би се супроставили тероризму, као што треба онемогућити пружање средстава појединцима за које се сматра да су терористи. Оно што је од велике важности јесте то да треба радити на откривању и лишењу слободе људи који припадају терористичким организацијама. Стратегија УН-а обухвата низ мера у борби против тероризма. Као најзначајније истичу се: мере којима се сагледавају услови који доводе до ширења тероризма, мере за спречавање и борбу против тероризма, мере којима се обезбеђује поштовање људских права и владавина права као кључног услова за борбу против тероризма (ОЕБС, 2014).

Период 60-их и 70-их година 20. века је био окарактерисан бројним отмицама авиона. Међутим временом је дошло до све већег ширења самоубилачког и побуњеничког тероризма. Зато је потреба сваке државе у одбрани од тероризма национални модел одбране. Посебност овог модела јесте:

1. Део је јединственог система одбране државе и релативно је независан
2. Управљачки је процес и састоји се од три дела: -прикупљање информација о носиоцима тероризма, -обрада прикупљених информација, -обезбеђење да се донете одлуке спроведу
3. Садржи две активности: - припрема државе за одбрану и вођење борбе против носилаца тероризма
4. Међутим овим моделом се не обезбеђује апсолутна одбрана
5. Превентивног је карактера и обезбеђује државу од различитих унутрашњих и спољних носилаца тероризма

6. Усмерен је на отклањање узрока тероризма и садржи стратегије деловања против тероризма (Мијалковски, 2003).

Међутим и медији могу имати важну улогу у превенцији и одвраћању од терористичког дела. Да би остварили ту улогу потребно је пре свега указати на важне претпоставке:

1. *Слобода, етичност и одговорност медија.* Медији морају да поштују етику новинарства тј. треба да извештавају истинито и да користе поштене методе за добијање и прикупљање информација. На овај начин медији остварују комуникацију са свим подсистемима, а нарочито са јавношћу. Међутим када извештавају о тероризму приступ медија не треба бити свеобухватан, као што показује пракса демократских држава. Код ових држава медији извештавају о насиљу које је последица тероризма, а готово никад не извештавају о њиховим ставовима и захтевима.
2. *Стабилни демократски политички систем.* Овде се јавља претња да уколико је систем нестабилан и недемократски, медији могу да се јаве у функцији промене режима, а извештавање о тероризму у функцији алтернативних ставова.
3. *Постојање националног консензуса према питању тероризма.* Ово је јако важна поставка за добро извештавање о тероризму. Међутим ако медији подржавају политичке захтеве терористичких група, то може довести до реаговања политичког вођства, као и до нејасне комуникације са подељеном јавношћу.
4. *Јединствени стандарди у третирању проблема тероризма.* Тероризам се мора одредити као средство и метод за постизање политичког циља. Медији никада не смеју поставити питање оправданости тероризма, као оружја слабих, јер то никада не може оправдати велики број жртава једног терористичког акта. Ово се посебно односи на извештавање о

међународном тероризму, где политика двоструких стандарда претвара терористе у борце за слободу (Ђурић- Атанасијевски, 2010).

Уколико су ове претпоставке задовољене, медији могу да допринесу сузбијању и спречавању тероризма и то кроз сарадњу са политичким вођством. Они могу да буду извор података за доносиоце политичких одлука и да извештавају о тероризму и другим информација до којих долазе применом истраживачког новинарства или у сарадњи са другим међународним медијима. Медији треба да покрену дискусију о друштвеним проблемима, али и о узроцима тероризма, медији могу да подстакну политичку власт да развије доследне противтерористичке мере и да укажу на неправилности приликом спровођења мера. Затим оно што је битно истаћи, а то је да медији могу имати важну улогу у побољшању односа између етичких, идеолошких и религијских група. Када имамо ситуацију да је учињен терористички напад, медији треба да буду одговорни према јавности, као што треба и да извештавају о инциденту и да дају упозорења, мобилишу становништво и надлежне да отклоне настале последице. Поред тога што треба да информишу јавност о свим битним чињеницама, медији треба да помогну људима како не би осећали страх и панику у атмосфери људске трагедије (Ђурић-Атанасијевски, 2010).

## 7. Законска регулисаност медијског извештавања

У периоду од 2002. до 2005. године Народна скупштина Србије је усвојила пар закона који се односе на медијску сферу. У Закону о јавном информисању се истиче обавеза новинарске пажње. То значи да новинар и уредник јавног гласила су дужни да пре него објаве информације које се односе на неки догађај, личност или појаву, провере њену истинитост, порекло и потпуност (Вељановски, 2012).

Према Закону о јавном информисању и медијима РС, јавно информисање је слободно и не подлеже цензури. Оно се остварује путем медија и не сме се угрожавати слободан проток информација. Путем медија објављују се информације, идеје и мишљења о догађајима и личностима о којима јавност има оправдан интерес да зна. Такође уредник и новинар су дужни да пре објављивања информације провере њено порекло, истинитост и потпуност. Према члану 112. став 1. овог закона новинар или уредник је одговоран за штету коју проузрокује објављивањем информације (Закон о јавном информисању и медијима, 2016).

Према члану 15. Закона о јавном информисању и медијима РС, јавни интерес у области јавног информисања је:

1. „Истинито, непристрасно, правремено и потпуно информисање свих грађана Републике Србије
2. Истинито, непристрасно, правремено и потпуно информисање на матерњем језику грађана Републике Србије националних мањина
3. Информисање на српском језику припадника српског народа који живе ван територије Републике Србије
4. Очување културног идентитета српског народа и националних мањина које живе на територији Републике Србије
5. Информисање иностране јавности на страним језицима када је то од интереса за Републику Србију
6. Информисање особа са инвалидитетом и других мањинских група

7. Подршка производњи медијских садржаја у циљу заштите и развоја људских права и демократије, унапређивање правне и социјалне државе, слободног развоја личности и заштите деце и младих, развоја културног и уметничког стваралаштва, развој образовања, укључујући и медијску писменост као део образовног система, развоја науке, развоја спорта и физичке културе и заштите животне средине и здравља људи“ (Закон о јавном информисању и медијима, 2016).

У члану 47. Закона о електронским медијима РС, садржане су одредбе које се односе на све медијске услуге. Опште обавезе пружаоца медијске услуге, у односу на свој програмски садржај су:

1. „Обезбеди слободно, истинито, објективно, потпуно и благовремено информисање
2. Пренесе саопштења органа јавне власти хитне природе која се односе на угроженост живота, здравља, безбедности или имовине
3. Допринесе подизању општег културног или образовног нивоа грађана
4. Не пружа програмске садржаје који истичу и подржавају наркоманију, насиље, криминално или друго недозвољено понашање, као и садржаје који злоупотребљавају лаковерност гледалаца и слушалаца
5. Обезбеди квалитетан програм у погледу садржаја са техничког становишта, примењујући међународне и националне стандарде“ (Закон о електронским медијима, 2016).

Смернице које је дао центар за новинарство и трауме Фондације Дарт, се односе на то како новинари треба да поштују права на информисање и хуманост жртава. То се односи на право жртве да (не)пристане на интервју или фотографисање. Као најважније су издвојене: треба тражити пристанак жртве, оценити стање шока у којем се налази особа коју треба интервјуисати, не погоршавати стање шока у којем се налази особа, водити рачуна о локалном културолошком кодексу, не нудити новац како би добили пристанак жртве за интервју и мислити о утицају



који фотографије и сведочења жртава могу имати на њихове породице (Приручник за новинаре, 2018).

## 8. Студија случаја- Медијско виђење терора у Европи

### *Напади у Паризу*

Године 2015. у Паризу се десила серија терористичких напада близу стадиона, ресторана и у другим делова града где је страдало најмање 130, а најмање 180 особа је било повређено. Борци Исламске државе су били опасани самоубилачким појасевима у којима је био експлозив, и били су наоружани аутоматским пушкама.<sup>7</sup> Франсоа Олан је 14. новембра исте године рекао да оно што се десило у Паризу и на стадиону представља објаву рата. „Нација у рату сада мора да донесе праве одлуке. Ратни акт извела је терористичка армија „ДАЕШ“, састављена од исламиста. Ово је напад на Француску, на наше вредности које бранимо у целом свету. Напад на сваку слободну земљу.“<sup>8</sup> Олан је истакао како је Исламска држава организована споља и како има домаће помагаче. Такође је тада ИС објавио видеоснимак у којем прети нападима Француској. Al Hayat Media Centre је оделење ИС-а за иностране медије, послао је поруку преко свог борца да француски муслимани изводе нападе. Амерички председник Барак Обама је рекао: „ Ово није напад на Париз и француски народ, ово је напад на цело човечанство и универзалне вредности које делимо.“ Напад на редакцију сатиричног магазина „Charlie Hebdo“ се десио исто 2015. године. Браћа Kouachi су упали у паришку редакцију и убили 11 особа, а издавача познатог под надимком „Riss „ погодили су у раме, али је преживео. Све због карикатура пророка Мухамеда. Аутор Stephane Guillette је рекао:“ Не желим да ме скеч или карикатура Мухамеда спречи да гледам како моја деца расту.“<sup>9</sup>

---

<sup>7</sup> Јовићевић, Нешић и Живковић, 13.11.2015., *Париз након терористичког чина: најмање 130 мртвих, ИС преузео одговорност*, <https://www.slobodnaevropa.org/a/serija-napada-u-parizu-40-mrtvih-100-ranjenih/27364187.html> приступљено 06.07.2023.

<sup>8</sup> PSD 14.11.2015. *Hollande optuzio IS za "ratni čin", teroristi i dalje prete, pozivaju francuske muslimane na napade*, *Slobodna dalmacija*, приступљено 06.07.2023.  
<https://www.dw.com/sr/godina-terora-u-evropi/a-18950645>

<sup>9</sup> Lisa Louis, 02.09.2020. *Napad koji je promenio Francusku*, *DW*, приступљено 06.07.2023.  
<https://www.dw.com/hr/napad-koji-je-promijenio-francusku/a-54789441>

## 9. Како извештавати о тероризму- препоруке

Штета од сензационализма је велика и зато треба инсистирати на одговорном новинарству, јер једино друштвеном одговорношћу можемо да се супроставимо сензационализму. „Новинари морају да се одупру пориву за сензационализацијом догађаја чији је интерес привлачење очију, ушију и кликова.“ (Смјернице за новинаре, 2018: 3).

Мисија ОЕБС-а је скренула пажњу на то да информације које нам пружају медији треба да буду тачне, као и засноване на непристрасности, хуманости, транспарентности и одговорности. Када се извештава о неким кризним ситуацијама треба се водити рачуна да терминологија буде јасна, као и то да се не посвећује пажња сензационализму и привлачењу „публике“. Овде су наведени и водећи приципи, а као најзначајније издвајамо: тачно одредити колико простора у медијима дајемо починитељу и идеологији коју он следи, новинари се морају служити проверљивим и тачним информацијама, извештавање мора бити јасно и недвосмислено, када се објављују снимци и фотографије мора се узети у обзир заштита и интегритет жртве и њене породице, простор у медијима треба да буде посвећен жртвама и преживелима. Затим оно што је важно јесте да се имена жртава не смију објављивати пре службене потврде (Смјернице за новинаре, 2018). Зато треба истаћи важне препоруке за медијску праксу када се ради о тероризму:

1. „Новинар мора утврдити да ли је реч о криминалу или тероризму
2. Мора обратити пажњу на безбедност медијске екипе
3. Новинар који извештава са места кризе мора познавати терористичке организације, њихову идеологију и циљеве
4. Није упутно пласирати сензационалистичке, непроверене информације и податке, које могу помоћи терористима

5. Не објављујте снимке погинулих, и потребно је држати се упуства органа безбедности“ (Баровић, 2012: 133).

Код класичног терористичког тима (отмица талаца), новинар локалног медија на терену где се десио инцидент има предности у односу на национални или интернационални „велики“ медиј. Он има предности у кризној ситуацији јер:

1. Налази се на лицу места и има директан приступ информацијама
2. Има контакт са органима локалне власти који решавају ситуацију
3. Први сазнаје идентитет отетих особа
4. Након прве фазе кризне ситуације има боља обавештења
5. Лакше прати кризну ситуацију
6. Врло лако може наћи бољи положај за извештавање
7. Затим ако је криза дугог трајања, он има бољу позицију за праћење кризе
8. Због познавања надлежних који координирају акцију (шефа полиције, председника општине, команданта ватрогасне бригаде и др.) први ће имати најсвежије информације из локалних извора (Баровић, 2012).

„Прави изазови у новинарству данас су у томе да се осигура да као новинар не погоршамо ситуацију, у смислу да нећемо урадити неке ствари које ће појачати интенцију коју тероризам има, а у исто време морамо бити сигурни да пажња коју поклањамо сигурности када је реч о оваквим стварима не иде „на рачун“ права на слободу изражавања“ .<sup>10</sup>

---

<sup>10</sup> Meliha Kešmer, 16. Septembar. 2018., Jean Paul Marthoz: Teroristi vješto koriste medije <https://www.slobodnaevropa.org/a/jean-paul-marthoz-mediji-terorizam/29482025.html> приступљено 04.07.2023.

### Закључак

Тероризам као облик политичког насиља постао је највећа претња безбедности крајем 20. и почетком 21. века. Савремени тероризам је попримио све карактеристике транснационалног, и све је мањи број држава које се суочавају са унутрашњим тероризмом. Савремени терористи кроз своје планиране акције покушавају да изазову страх и панику код јавности, у чему и успевају. Услед брзог технолошког развоја и протока информација дошло је до појаве „медијског тероризма“, што је навело истраживаче да преиспитују значај „модерног“ тероризма у оквиру комуникационих теорија. Неспорна је чињеница да медији и терористи имају заједничку циљну групу - читаоце и гледаоце, а и циљ - да се упозна јавност са терористичким активностима. Савремени терористи користе медије и интернет како би слали своје пропагандне поруке. Постоји чврста веза између медија и терориста. С једне стране медији користе терористичке догађаје како би остварили профит, јер знају да драматични и сензационални догађаји то доносе, док с друге стране терористима су медији потребни како би пренели поруке доносиоцима политичких одлука, али и јавности. Медији имају јако велики утицај на јавност, тако да приликом извештавања о претњи као што је тероризам треба да се воде професионалним и етичким принципима. Осим што имају утицај на јавност, медији имају посебне улоге и функције према доносиоцима политичких одлука, тако да је њихова обавеза да информишу о реаговању владе и свих органа који су одговорни за антитерористичку борбу, како би спречили нове терористичке акте. Тако да је од изузетне важности да новинари и медији поступају по професионалним стандардима, и да се отклони њихова потреба за сензационализмом и потреба да брже објаве информацију од конкуренције, без претходног проверавања исте.

## Литература

- Адемај, И. (2021). *Шта будућност доноси традиционалним медијима*. Мастер рад. Сарајево: Факултет политичких наука.
- Баровић, В. (2012). *Медијско извештавање у кризним ситуацијама*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Баровић, В. (2013). Полазни елементи за медијско извештавање о тероризму као облику кризне ситуације. *Годишњак филозофског факултета у Новом Саду*, 295- 307.
- Балтазаревих, В.,Б. (2022). Утицај медијске писмености на културу критичког мишљења. *Баштина*, 32(56), стр. 229-239.
- Васић, Т.(2015). *Ал Каида као исламистичка терористичка организација*. Мастер рад. Београд: Тероризам, организовани криминал и безбедност.
- Вељановски, Р. (2012). *Медијски систем у Србији*. Београд: Чигоја штампа.
- Вјеће за штампу у Босни и Херцеговини и Мисија ОСЦЕ-а, *Извјештавање о тероризму и насилном екстремизму- смјернице за новинаре*. Сарајево: Вјеће за штампу у Босни и Херцеговини, стр. 1-10, 2018.
- Гаћиновић, Р. (2005). *Тероризам*. Београд: Драслар.
- Гаћиновић, Р. (1998). *Савремени тероризам*. Београд: ГрафоМарк.
- Донев, Д., Војиновић, М. (2022). О неспорном значају етичких кодекса у новинарству. *СМ: Communication and Media*, 17(2).
- Ђурић-Атанасијевски, К. (2010). Утицај медијског извештавања о тероризму на јавност и доносиоце политичких одлука. *Војно дело*, 62(4), 352-377.
- El-Ibiary, R. (2011). New media, Geoplitics, and Terror: Discursive analysis of Bush and Bin Laden“s Retic. *The Arab world Geographer*, 14(3), 215-234.
- Жакет, Д. (2007). *Новинарска етика- морална одговорност медија*. Београд: Јавно предузеће „Службен гласник“.

- Јуришић, Ј., Шапић, М. (2005). Утицај тероризма на улогу и дјеловање медија. *Политичка мисао*, 4, 115-128.
- Јурчић, Д. (2017). Теоријске поставке о медијима- дефиниције, функције и утицај. *Mostariensia*, 21(1), стр. 127-136.
- Ковачић, М. (2001). Криза новинарства као криза етике: ко је новинарски субјект?, 7(1-2), 25-44.
- Кљевчанин, Р. (2022). Медији и њихово финансирање. *Кодекс новинара Србије: упутства и смернице*, Фондација „ Конрад Аденауер“, Београд, 2009.
- Кљајић, В. (2014). *Интервју у штампи, у он-лајн магазинима, на интернету*. Београд: Факултет политичких наука у Београду, Чигоја штампа.
- Кунцзик, М., Зипфел, А. (2006). *Увод у знаост у медијима и комуникологију*. Загреб: Fridrih Ebert Stiftung.
- Лазански, М. (2001). *Бин Ладен против Америке*. Београд: Књига- комерц.
- Ландау, И. (2002). *Осама бин Ладен- Рат против запада*. Нова Пазова: Бонарт.
- Милутиновић, И. (2019). Криза професионалног новинарства у транзиционом друштву Србије. *Социолошки преглед*, LII (3), 1460-1070.
- Мијалковски, М. (2003). *Тероризам и противтерористичка борба*. Београд: ВИЗ: Војна штампарија
- Недељковић-Валић, Д., Пралица, Д. (2020). *О новинарству и новинарима*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- ОЕБС (2014) . *Спречавање тероризма и борба против насилног екстремизма и радикализација која води ка тероризму: Приступ путем рада у полицији*. Беч: Организација за европску безбедност и сарадњу.
- ОЕБС(2019). *Извјештавање о тероризму и насилном екстремизму-Смјернице за новинаре*. Сарајево: Вијеће за штампу у Босни и Херцеговини.

Perešin, A. (2007). Mass media and terrorism. *Medijska istraživanja*, 13(1), 5-22.

Ромић, М. (2011). Тероризам и инструментализација масовних медија. У: *Међународна научностручна конференција-Супростављање тероризму- међународни стандарди и правна регулатива*. ( стр. 371- 382). Козара: Влада, Министарство унутрашњих послова, Управа за полицијско образовање, Висока школа унутрашњих послова у сарадњи са Ханс Зајдел фондацијом.

Рава, П. (2017). Образовање и медији: улога медисјке писмености у процесу социјализације. *Култура полиса*, 35, стр. 407-422.

Станковић, Н. (2014). *Тероризам и финансирање тероризма*. Брчко: Европски универзитет Брчко Дистрикта.

Симовић, С.(2017). Масовне комуникације и тероризам- борба за публицитет. *Зборник МЕС*, (3), стр. 134-145.

Службени гласник Републике Србије, *Закон о јавном информисању и медијима*, Београд: Службени гласник Републике Србије, 2016, стр.1-33, 2014/2015/2016.

Службени гласник Републике Србије, *Закон о електронским медијима*, Београд: Службени гласник Републике Србије, 83/2014, 6/2016, стр. 1-46, 2014/2016.

Тјуроу, Ц. (2013). *Медији данас*. Београд : Клио.

Тејлор, М., Хорган, Ц. (2003). *Тероризам у будућности*. Загреб: Голден маркетинг.

Фатић- Зиројевић, М. (2011). Злоупотреба интернета у сврхе тероризма. *Међународни проблеми*, 63 (3), Институт за међународну политику и привреду. Београд, стр. 417-448.

Херман, Е., Мекчесни, Р. (2004). *Глобални медији*. Београд: КЛИО.

Hossain, M.S. (2015). Social media and terrorism: threats and challenges to the meodern era. *Southe Asian Survey*, 22(2), 1-20.

Jean- Paul, M. (2018). *Тероризам и медији- приручник за новинаре*: УНЕСКО и мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини.

Jain, P.N., & Vaidya, A.S. (2021). Analysis of social media based on terrorism. *Vietnam Journal of Computer Science*, 8(01), 1-21.



*Интернет извори:*

<https://balkans.aljazeera.net/opinions/2012/5/9/sta-je-istina-o-ratu-protiv-terorizma>

приступљено 04.07.2023.

<https://www.slobodnaevropa.org/a/jean-paul-marthoz-mediji-terorizam/29482025.html>

приступљено 04.07.2023.

<https://www.slobodnaevropa.org/a/serija-napada-u-parizu-40-mrtvih-100-ranjenih/27364187.html> приступљено 06.07.2023.

<https://www.dw.com/sr/godina-terora-u-evropi/a-18950645> приступљено 06.07.2023.

<https://www.dw.com/hr/napad-koji-je-promijenio-francusku/a-54789441> приступљено 06.07.2023.

[https://ent.siteintelgroup.com/index.php?option=com\\_customproperties%20&view=search&ask=tag&tagName=Media%20Groups:Amaq-News-Agency-\(IS\)&Itemid=523](https://ent.siteintelgroup.com/index.php?option=com_customproperties%20&view=search&ask=tag&tagName=Media%20Groups:Amaq-News-Agency-(IS)&Itemid=523) 08.07.2023.

<https://ent.siteintelgroup.com/mediagroups.html> 08.07.2023.

<https://nuns.rs/ko-je-danas-novinar-i-ko-moze-da-se-bavi-tom-profesijom/> приступљено 17.07.2023.

[https://www.rastko.rs/isk/isk\\_20.html](https://www.rastko.rs/isk/isk_20.html) приступљено 21.07.2023.

<https://derventskilist.net/%D0%BF%D0%BE%D1%83%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC-%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8/> приступљено 21.07.2023